

*Вікторія Миколаївна Тернавська,
провідний науковий співробітник
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0003-2102-619X*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ УНАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Постановка проблеми. Україна як соціальна, правова держава формує національну зовнішню та внутрішню політику на засадах, що передбачають гарантування та належне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України. Водночас окремі категорії громадян потребують сьогодні особливої підтримки держави внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України. Це питання має підвищене соціально-правове значення, оскільки кількість осіб, які постраждали, втративши своє майно та зазнавши поранень, фізичних і психологічних катувань, сексуального насилля внаслідок воєнних злочинів з боку російських військових, зросла в рази порівняно з періодом 2014–2021 років. Серед постраждалих і загиблих є багато дітей. Питання належного забезпечення та захисту конституційних прав і свобод постраждалих осіб є пріоритетним питанням конституційно-правової політики України на сьогодні. Однак надання необхідної підтримки з боку держави вимагає офіційного закріплення за кожною категорією осіб відповідного правового статусу. Нагальність вирішення цих питань в умовах воєнного стану актуалізує питання належного визначення ознак правового статусу кожної категорії громадян України, що постраждали від збройної агресії РФ проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового статусу особи і громадянина є достатньо дослідженим у загальній теорії права та в науці конституційного права. Водночас поява окремих категорій у системі сучасного конституційного права України, що зумовлена низкою екзогенних чинників, вимагає їх ґрунтовного дослідження. Так, внаслідок анексії АР Крим і воєнної агресії РФ проти України з'явилися такі нові категорії, як «військово-цивільна адміністрація», «захисники і захисниці», «внутрішньо переміщена особа», «примусово переміщена особа» тощо. Найбільш дослідженою категорією є «внутрішньо переміщена особа», яка вивчалася в конституційно-правовому та адміністративно-правовому аспектах такими правознавцями, як Ю. Деркаченко, В. Дяченко, О. Капінус, К. Крахмальова, А. Купін, Л. Наливайко, А. Орешкова, Т. Цимбалістий та ін. Водночас повномасштабне воєнне вторгнення РФ на територію України спричинило масовий характер внутрішньої міграції та появу нових проблем щодо належної визначеності правового статусу кожної окремої категорії громадян, постраждалих від російської агресії, дослідження яких є безпосереднім завданням науки конституційного права.

Метою статті є визначення правового статусу кожної окремої категорії осіб, постраждалих внаслідок воєнної агресії РФ проти України та формулювання науково обґрунтованих рекомендацій для усунення існуючих прогалин і колізій у конституційному законодавстві України.

Основні результати досліджень. Права і свободи людини, механізм їх гарантування та захисту становлять суть конституційно-правової політики кожної цивілізованої держави та визначають гуманістичний вектор міжнародної політики співіснування та подальшої співпраці міжнародного товариства у XXI ст. Однак збройна агресія РФ проти України, починаючи з 2014 року, призвела до масового грубого порушення прав людини як на непідконтрольних українській владі територіях, так і підлеглих до них. Мільйони українських громадян змушені були покинути свої домівки, втратити роботу і сталий дохід, соціальні зв'язки, у тому числі родинні, та в цілому звичний для

себе спосіб життя. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, станом на 14 березня 2022 року кількість постраждалих внаслідок воєнної агресії РФ проти України становить 18 мільйонів осіб [1]. Однак, незважаючи на відносну локалізацію бойових дій, кількість постраждалих зростає щодня. Крім того, ступінь і характер втрат є різним для кожного, а тому кожна постраждала від збройної агресії особа потребує індивідуального підходу та тієї допомоги, що гарантована для осіб з певним правовим статусом.

1. Правовий статус осіб, змушених покинути свої місця проживання

Проблема вимушеної внутрішньої міграції є актуальною на сьогодні для багатьох сучасних країн, оскільки військові (збройні) конфлікти, епідемії, стихійні лиха, техногенні катастрофи є, на жаль, частими явищами в житті людства у XXI столітті. Однак у міжнародному праві існує велика прогалина у визначенні як статусу, так і міжнародно-правових стандартів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). На думку І. Каліуценка, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб у широкому розумінні є сукупністю принципів і норм міжнародного права, втілених у міжнародно-правових угодах, що стосуються забезпечення прав ВПО, натомість у вузькому аспекті – це заснований на нормах міжнародних угод алгоритм дій, спрямованих на гарантування, охорону, захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також їх відновлення міжнародними та національними органами [2, с. 162].

Переміщення осіб в Україні із зони окупації та прилеглих небезпечних територій у 2014 році відбувалося стихійно, без участі української влади, яка певний час неспроможна була надати навіть саму елементарну первинну допомогу таким громадянам, оскільки в українському законодавстві не було визначено статус таких осіб. Задля забезпечення прав постраждалих осіб у перші місяці збройної агресії РФ проти України застосовувалися за аналогією положення Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 р. № 796-ХІІ [3] як до вимушених переселенців, хоча сам Закон не містить нормативного визначення даної категорії. Поняття «вимушений переселенець» визначено у статті 2 Угоди про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям 1993 року [4], де вимушеним переселенцем визнається особа, яка, не будучи громадянином сторони, що надала притулок, була змушена залишити місце свого постійного проживання на території іншої сторони внаслідок здійсненого щодо неї або членів її сім'ї насильства чи переслідування в інших формах або реальної небезпеки зазнати переслідувань за ознакою расової належності, віросповідання, мови, політичних переконань, а також належності до певної соціальної групи, у зв'язку зі збройними та міжнаціональними конфліктами. Однак, оскільки, по-перше, Україна не підписала дану Угоду, та, по-друге, такі особи у більшості є громадянами України, то надання статусу вимушених переселенців таким особам було неправомірно. Як зауважують окремі українські правознавці, таке переміщення більше відповідало поняттю «біженство» внаслідок його стихійного характеру [5, с. 35], але положеннями Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. № 3671-VI встановлюються державні гарантії захисту особам, які не є громадянами України [6]. Тому український законодавець надав таким особам статус внутрішньо переміщеної особи відповідно до міжнародно-правової практики, що ґрунтується на Керівних принципах з питань переміщення всередині країни осіб, схвалених у 1998 році структурами ООН [7], прийнявши Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII [8].

Поряд з тим аналіз наукових публікацій свідчить про інколи некоректне ототожнення категорій «біженець» і «внутрішньо переміщена особа» [9, с. 128]. Річ у тім, що ВПО, як і біженець, має право вимагати від держави надання правового захисту і гуманітарної допомоги, але на відміну від останнього, перебуває в межах кордонів території держави, з якою перебуває у відносинах громадянства, а підставою переміщення є не обґрунтовані побоювання індивідуальних переслідувань, а наявні фактичні обставини збройних конфліктів, постійних проявів насилля, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, які не треба доводити, бо вони є загальновідомим фактом, зафіксованим органами влади національної держави та/або органами ООН. Дані відмінності мають суттєве значення при формуванні змісту національної конституційно-правової політики та її пріоритетів з метою гарантування і належного забезпечення конституційних прав

і свобод громадян України. Крім того, дані відмінності є істотними при формуванні європейської міграційної політики [10, с. 204] та міжнародного публічного права в цілому задля забезпечення належного правового статусу ВПО, оскільки на сьогодні дане питання регулюється актами т. зв. «м'якого права», що не мають обов'язкової юридичної сили.

Проблема забезпечення прав ВПО в Україні набирає загрозливих обертів, оскільки кількість ВПО в інших країнах рахується у тисячах (у Грузії 206 тис., у Азербайджані – 543 тис. тощо) [2, с. 162], а в Україні ця цифра перевищує понад 10 млн осіб. Крім того, іншим важливим аспектом даної проблеми є те, що частина українських громадян перетнула кордон України. Так, станом на травень 2022 року кількість ВПО всередині України вже перевищила 8 млн осіб, за даними DW з посиланням на дослідження Міжнародної організації з міграції [11], а кількість громадян, які виїхали за межі України, становить, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, майже 5,6 млн людей [12]. Відповідно ті громадяни України, що виїхали за кордон мають одержати статус біженця для легалізації свого перебування на території іноземної держави. Однак сьогодні міжнародна спільнота пішла іншим шляхом, враховуючи ситуацію в Україні та кількість українських громадян, що вимушено виїхали за межі держави, статус біженця надають тільки за письмовою заявою особи, що зобов'язує її виконувати встановлені правила та дотримуватися правового режиму для біженців у країні перебування, яка дала притулок. Натомість більшість громадян України одержали статус «тимчасовий захист» на підставі Директиви Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, що дає їм право на проживання на території держави-приймання на строк від півроку до трьох років з правом одержання матеріальної допомоги, офіційного працевлаштування, допомоги на дітей, допомоги для пенсіонерів та інвалідів [13].

Натомість в Україні існує низка проблем у питанні належного забезпечення державних соціальних гарантій для ВПО. По-перше, аналіз правового положення ВПО за період 2014–2022 роки дає підстави констатувати наявність значних недоліків у механізмі реалізації ВПО своїх законних прав. Першою проблемою, з якою зіткнулися українські громадяни, було саме переміщення. Керівні принципи визначають у пункті 2 Принципу 7, що органи влади, які здійснюють переміщення, забезпечують максимально можливою мірою належне розміщення переміщених осіб, проведення таких переміщень у задовільних умовах з точки зору безпеки, харчування, здоров'я і гігієни, а також нероз'єднання членів однієї сім'ї [7]. Однак у перші роки збройної агресії РФ ініціативу з переміщення та розселення постраждалих громадян взяли на себе інститути громадянського суспільства, люди також виїжджали самі, а хто не міг покинути своїх хворих членів сім'ї, ті мусили залишатися і потерпали від обстрілів та різного роду знущань російських окупантів. Особливо грубо було порушено Принцип 20, згідно з яким кожна особа має право на визнання його правосуб'єктності, а відповідні органи влади мають видавати їм всі документи, необхідні для здійснення їх законних прав, сприяти у видачі нових документів чи заміні старих, втрачених під час переміщення, без вимоги повернутися на місце старого проживання для одержання цих чи інших необхідних документів [7], про що часто нарікали громадяни України, які вимушено виїхали з місць свого постійного проживання. В цілому, моніторинг ситуації з ВПО показав наявність таких основних проблем, що пов'язані з відновленням документів (паспортів, документів про освіту, правовстановлювальних документів на майно тощо), нарахуванням соціальних виплат, отриманням субсидій, житла, доступністю медичних послуг [14]. Місцеві вибори 2019 року також виявили проблеми щодо реалізації ВПО свого конституційного права обирати і бути обраними. Ситуація значно змінилася на краще лише у 2022 році. Тому не можемо погодитися з позицією В. Дяченка, який вважає, що ВПО не потребують особливого правового статусу і не можуть на нього претендувати, як цього потребують особи, що мають статус біженців [15, с. 91].

По-друге, у першій редакції статті 1 Закону України від 20.10.2014 р. № 1706-VII внутрішньо переміщеною особою було визначено громадянина України, що постійно проживає на території України, але якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Проте Законом України від 24.12.2015 р. № 921-VIII було змінено абзац перший частини першої статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внаслідок чого, окрім громадян України, даний статус було надано іноземцям

і особам без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні [16]. Підставою для цього став висновок на законопроект, у якому Генеральний директорат з прав людини та верховенства права Ради Європи зауважив, що статус внутрішньо переміщених осіб повинен залежати не від громадянства, а від законного проживання осіб на території України [17, с. 4]. Відповідно, сьогодні виникає реальна проблема щодо належного забезпечення соціальних прав іноземців та осіб без громадянства внаслідок потенційних колізій в українському законодавстві через непродуманість конституційно-правової політики. Річ у тому, що постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ [18]. Однак у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24.03.2022 р. № 7198, який був прийнятий за основу у першому читанні 1 квітня 2022 року. У статті 2 даного законопроекту передбачено, що право на одержання компенсації мають тільки громадяни України [19]. І тепер українському законодавцю слід прийняти виважено рішення, або статус тимчасово переміщеної особи має надаватися тільки громадянам, як це передбачено в законодавстві ФРН [20], чи громадянам і особам без громадянства, як це передбачено законодавством Грузії [21], або забезпечувати виплату компенсацій всім особам, яким за чинним законодавством надано статус ВПО.

Ми не вбачаємо колізій і невідповідності першої редакції Закону України від 20.10.2014 р. № 1706-VII положенням статей 21 та 26 Конституції України [22] та частини першої статті 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. № 3773-VI [23], про що зауважують окремі українські правознавці [5, с. 38; 24, с. 20], оскільки згідно з міжнародною практикою обов'язком національної держави є евакуація її громадян, що перебувають на території іноземної держави, а особи без громадянства вже користуються низкою прав, у тому числі щодо захисту їх життя від реальних і потенційних загроз, відповідно до ратифікованих українським парламентом міжнародно-правових актів. Натомість чинна редакція статті 1 Закону України від 20.10.2014 р. № 1706-VII суперечить Керівним принципам ООН 1998 року, де відповідно до пункту 2 переміщеними всередині країни особами вважаються особи чи групи осіб, яких змусили залишити або покинути свої домівки чи місця звичайного проживання, але які не пересікали міжнародно визнаних державних кордонів [7], тобто йдеться про осіб, які мають громадянську належність до держави.

2. Правовий статус осіб, вивезених насильницьким чином за межі України

Російська окупаційна влада під час т. зв. «гуманітарної інтервенції» масово в незаконний спосіб вивозить українських громадян на непідконтрольну територію Донецької області (т. зв. ДНР) для подальшого переміщення у депресивні райони РФ на примусові роботи. Українські громадяни проходять через фільтраційні табори, де принижують їх людську гідність, декого катують та позбавляють українського громадянства, відбираючи українські паспорти. Однак проблема полягає не лише у тому, що такі масові порушення конституційних прав українських громадян, гарантованих статтями 25 і 33 Конституції України [21], потребують відповідної юридичної кваліфікації. Річ у тому, що таке примусове вивезення трактується сьогодні в українській політиці та за кордоном як «депортація». Однак вживати даний термін у такому контексті вкрай некоректно, оскільки депортація означає примусове видворення з території національної держави іноземних громадян, які порушили законодавство цієї держави на її території, або ж виселення державою з недемократичним режимом власних громадян за межі своєї території з позбавленням громадянства. Поряд з тим у пункті 1 Прикінцевих і перехідних положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII вживається термін «примусово переміщені особи» [25]. Однак, оскільки нормативного визначення даного поняття в українському законодавстві немає, то можна припустити, що український законодавець мав на увазі саме цю категорію громадян України. Своєю чергою, К. Крохмальова, аналізуючи українське законодавство, припускає, що вживання в українському законодавстві одночасно таких термінів, як «тимчасово переміщені особи» та «примусово переміщені особи» чи «особа, яка переміщується», «громадяни України, які переселилися», «особи, які переселилися», «сім'я,

які переселилися», є або безпосередньо державною політикою, яка передбачає надання певної допомоги всім де-факто внутрішньо переміщеним особам, навіть до юридичного закріплення їх статусу, або ж це недолік юридичної техніки [24, с. 24–27].

Крім того, серед цивільного населення є також ті, що зазнали поранень чи інших ушкоджень здоров'я внаслідок воєнної агресії РФ проти України та втратили частину працездатності. Однак статус особи з інвалідністю внаслідок війни можуть одержати лише ті особи, які відповідно до пункту 4 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних лише на території проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях [26]. Відповідно цей статус не поширюється на осіб, які одержали поранення чи зазнали інших ушкоджень здоров'я під час та у зв'язку з військовою агресією РФ проти України та на інших територіях України, де здійснювалися заходи із забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

Висновки. Сьогоднішні події в Україні викривають грубе порушення прав і свобод українських громадян РФ внаслідок збройної агресії проти України. Забезпечення конституційних прав і свобод постраждалих осіб та гарантії їх соціального захисту зумовлені одержанням відповідного правового статусу. Однак внаслідок непослідовності конституційно-правової політики України чинне законодавство має низку прогалин і колізій, які ускладнюють чи взагалі унеможливають належне забезпечення державних соціальних гарантій особам, постраждалим від воєнної агресії РФ проти України. Відповідно, сучасна конституційно-правова політика України має формуватися більш виважено та відповідно до національних інтересів, а не лише під впливом рекомендацій міжнародних експертів, своєчасно враховувати нові юридичні факти, що сприятиме удосконаленню механізму правового регулювання у сфері захисту прав людини. І саме наука конституційного права має своїм безпосереднім завданням дослідження цих проблемних питань з метою сприяння формуванню якісної та науково обґрунтованої конституційно-правової політики.

Список використаних джерел

1. ВООЗ оцінює кількість постраждалих від війни в Україні у 18 млн. *Interfax-Україна*. 14 березня 2022 року. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/812929.html>
2. Каліущенко І. М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та їх впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 161–164.
3. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200.
4. Угода про допомогу біженцям та вимушеним переселенцям: міжнародний документ від 24 вересня 1953 р. / СНД. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_040#Text
5. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34–39.
6. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
7. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны. 1998 г. Составлены Представителем Генерального секретаря по вопросу о внутренне перемещенных лицах. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml
8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
9. Цимбалістий Т., Блещак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 126–130.
10. Кухтих С. В., Деркаченко Ю. В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб: Навчальний посібник. Київ, 2018. 397 с.
11. Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні перевищила 8 млн людей: звідки й куди їхали найбільше. *Портал Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. 11 травня 2022 року. URL: <https://www.minre.gov.ua/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenyh-osib-vpo-v-ukrayini-perevyshchyla-8-mln-lyudey-zvidky-y-kudy>

12. Кількість біженців з України досягла 5,6 мільйона – ООН. *Слово і діло*. 3 травня 2022 року. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/03/novyna/suspilstvo/kilkist-bizhencziv-ukrayiny-dosyahla-56-miljona-onn#:~:text>
13. Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому: Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2>
14. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Червень 2019 рік. URL: https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/Report_IOM_nms_round_14_ukr_web.pdf
15. Дяченко В. Визначення правового статусу внутрішньо переміщених осіб. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (13). С. 89–98.
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 24.12.2015 р. № 921-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 58.
17. Висновок Директорату з прав людини щодо проекту Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 10 жовтня 2014 року / Генеральний секретаріат, Генеральний Директорат з прав людини та верховенства права Ради Європи. DGI (2014) 24. URL: <https://rm.coe.int/1680098ea6>
18. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. *Урядовий кур'єр*. 21.03.2022. № 64.
19. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: проект Закону від 24.03.2022 р. № 7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283>
20. Закон о делах перемещенных лиц и беженцев (Федеральный закон о беженцах и перемещенных лицах – BFVG) (в редакции 1993 г.) (неофициальный перевод). URL: <https://recht.germany.ru/consult/aussiedler/bvfg.html>
21. О лицах, вынужденно перемещенных с оккупированных территорий Грузии, – вынужденных переселенцах: Закон Грузии от 06.02.2014 г. № 1982-ІІс. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/2244506/1/ru/pdf>
22. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
23. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 170.
24. Крахмальова К. О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ, 2017. 210 с.
25. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
26. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.

References

1. VOOZ otsiniuiе kilkiѕt poѕtrazhdalykh vid viiny v Ukraini u 18 mln. *Interfax-Ukraina*. 14 bereznia 2022 roku. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/812929.html>
2. Kaliuѕhchenko I. M. Mizhnarodno-pravovi ѕtandarty zabezpechennia prav vnutriѕhno peremishchenykh osib ta yikh vprovadzhennia v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2016. № 2. S. 161–164.
3. Pro ѕtatus i ѕotsialnyi zakhyst hromadian, yaki poѕtrazhdaly vnaѕlidok Chornobyľѕkoi katastrofy: Zakon Ukrainy vid 28.02.1991 r. № 796-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*. 1991. № 16. St. 200.
4. Uhoda pro dopomohu bizhentsiam ta vymuѕhenym pereselentsiam : mizhnarodnyi dokument vid 24 veresnia 1993 r. / SND. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_040#Text
5. Nalyvaiko L. R., Orieѕhkova A. F. Vnutriѕhno peremishcheni osoby: vyznachennia poniattia. *Pravo i ѕuspilѕtvo*. 2018. № 1. S. 34–39.
6. Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebuui dodatkovoho abo tymchasooho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 08.07.2011 r. № 3671-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2012. № 16. St. 146.

7. Rukovodyaschie printsipy po voprosu o peremeschenii lits vnutri stranyi. 1998 g. Sostavlenyi Predstavitelem Generalnogo sekretarya po voprosu o vnutrenne peremeschennyih litsah. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml
8. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 r. № 1706-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2015. № 1. St. 1.
9. Tsymbalystyi T., Blashchak A. Pravovyi status vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini. *Aktualni problemy pravoznavstva*. 2019. № 4 (20). S. 126-130.
10. Kukhtykh S. V., Derkachenko Yu. V. Immihratsiia ta advokatsiia prav bizhentsiv i vnutrishno peremishchenykh osib. Navchalnyi posibnyk. Kyiv, 2018. 397 s.
11. Kilkist vnutrishno peremishchenykh osib (VPO) v Ukraini perevshchyla 8 mln. liudei: zvidky y kudy yikhaly naibilshe. *Portal Ministerstva z pytan reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy*. 11 travnia 2022 roku. URL: <https://www.minre.gov.ua/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenyh-osib-vpo-v-ukrayini-perevshchyla-8-mln-lyudey-zvidky-y-kudy>
12. Kilkist bizhentsiv z Ukrainy dosiahla 5,6 miliona – OON. *Slovo i dilo*. 3 travnia 2022 roku. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/03/novyna/suspilstvo/kilkist-bizhencziv-ukrayiny-dosyahla-56-milijona-oon#:~:text>
13. Pro minimalni standarty dlia nadannia tymchasovoho zakhystu u razi masovoho naplyvu peremishchenykh osib ta pro zakhody, shcho spryiaut zbalansovanosti zusyl mizh derzhavamy-chlenamy shchodo pryomu takykh osib ta vidpovidalnosti za naslidky takoho pryomu : Dyrektyva Rady 2001/55/EC vid 20 lypnia 2001 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2>
14. Zvit natsionalnoi systemy monitorynhu sytuatsii z vnutrishno peremishchenymy osobamy. Cherven 2019 rik. URL: https://www.globalprotectioncluster.org/wp-content/uploads/Report_IOM_nms_round_14_ukr_web.pdf
15. Diachenko V. Vyznachennia pravovoho statusu vnutrishno peremishchenykh osib. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2017. № 1 (13). S. 89-98.
16. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo posylennia harantii dotrymannia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 24.12.2015 r. № 921-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2016. № 6. St. 58.
17. Vysnovok Dyrektoratu z prav liudyny shchodo proektu Zakonu Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» vid 10 zhovtnia 2014 roku / Heneralnyi sekretariat, Heneralnyi Dyrektorat z prav liudyny ta verkhovenstva prava Rady Yevropy. DGI (2014) 24. URL: <https://rm.coe.int/1680098ea6>
18. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 r. № 326. *Uriadovyi kurier*. 21.03.2022. № 64.
19. Pro kompensatsiiu za poshkozhdennia ta znyschennia okremykh katehorii obektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh viiskovoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii: projekt Zakonu vid 24.03.2022 r. № 7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283>
20. Zakon o delah peremeschennyih lits i bezhentsev (Federalnyi zakon o bezhentsah i peremeschennyih litsah – BFGV) (v redaktsii 1993 g.) (neofitsialnyi perevod). URL: <https://recht.germany.ru/consult/aussiedler/bvfg.html>
21. O litsah, vyinuzhdanno peremeschennyih s okkupirovannyih terytoriy Gruzii, – vyinuzhdennyih pereselentsah: Zakon Gruzii ot 06.02.2014 g. № 1982-IIc. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/2244506/1/ru/pdf>
22. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141.
23. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: Zakon Ukrainy vid 22.09.2011 r. № 3773-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2012. № 19-20. St. 170.
24. Krakhmalova K. O. Administratyvno-pravove zabezpechennia statusu vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini: dys. kand. yuryd. nauk. 12.00.07. Kyiv, 2017. 210 s.
25. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 15.04.2014 r. № 1207-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2014. № 26. St. 892.
26. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 22.10.1993 r. № 3551-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. № 45. St. 425.

Тернавська В. М. Правовий статус осіб, постраждалих унаслідок воєнної агресії Російської Федерації проти України (конституційно-правовий аспект)

Стаття присвячена визначенню правового статусу окремих категорій осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України. Досліджуються різні теоретичні підходи до визначення правового ста-

тусу внутрішньо переміщеної особи. Аналізується співвідношення категорій «внутрішньо переміщена особа», «переселенець» і «біженець» шляхом вивчення положень українського та зарубіжного конституційного законодавства, а також міжнародно-правових документів. Визначаються недоліки конституційного законодавства України у питаннях правового регулювання правового становища громадян України, серед яких багато дітей, та іноземців, які стали жертвами воєнної агресії РФ проти України, внаслідок непослідовності конституційно-правової політики України. Робиться висновок, що сучасна конституційно-правова політика України має формуватися більш виважено та відповідно до національних інтересів, а не лише під впливом рекомендацій міжнародних експертів, своєчасно враховувати нові юридичні факти, що дасть змогу в майбутньому уникнути прогалин і колізій у національному законодавстві. І саме наука конституційного права має своїм безпосереднім завданням дослідження цих проблемних питань з метою сприяння формуванню якісної та науково обґрунтованої конституційно-правової політики.

Ключові слова: конституційно-правова політика, правовий статус, внутрішньо переміщена особа, депортація, воєнна агресія.

Ternavska V. M. Legal status of persons affected by the military aggression of the Russian Federation against Ukraine (constitutional and legal aspect)

Ukraine as a social, legal state forms the national external and internal policy on the basis of guaranteeing and unconditional provision of rights and freedoms of man and citizen, proclaimed by the Constitution of Ukraine. At the same time, certain categories of citizens today need special state support because of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. This issue has heightened social and legal significance because the number of persons who lost their property, became the victims of physical and psychological torture, sexual violence in the result of war crimes committed by the Russian military has much increased compared to 2014-2021. Many children are among the injured and dead. The question of proper provision and protection of the constitutional rights and freedoms of aggrieved persons is a priority issue of the constitutional and legal policy of Ukraine today. However, the granting a necessary support by the state requires the formal assignment of the appropriate legal status to each category of persons. The urgency of resolving these questions under the state of martial law actualizes the issue of proper defining the characteristics of legal status of each category of Ukrainian citizens affected by the military (armed) aggression of the Russian Federation against Ukraine.

In the article there investigated various theoretical approaches to determining the legal status of an internally displaced person. The ratio of the categories “internally displaced person”, “migrant” and “refugee” is analyzed by studying the provisions of Ukrainian and foreign constitutional legislation as well as international legal documents. There determined the defects of the constitutional legislation of Ukraine in matters of legal regulation of the legal status of citizens of Ukraine, including children, and foreigners, who suffered in a result of military (armed) aggression of the Russian Federation against Ukraine, due to the inconsistency of the constitutional and legal policy of Ukraine. It is concluded that the current constitutional and legal policy of Ukraine should be formed more considerably and according to national interests, not only under the impact of international experts’ recommendations, timely take into account new legal facts, that will permit to avoid lacunae and collisions in national legislation in future.

Key words: constitutional and legal policy, legal status, internally displaced person, deportation, military aggression.

DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-53